

Drank, drugs en spijbelen

Hans van Maanen

Natuurwetenschap en techniek, maart 2010

Het kabinet-Balkenende bindt de strijd aan met alcohol en drugs, het Trimbosinstituut levert de wetenschappelijke wapens. Ook al zijn ze wat ondeugdelijk, ze werken prima om iedereen flink bang te maken. Spijbelen! Kelderende prestaties! Schooluitval!

HET PERSBERICHT had bijvoorbeeld zo kunnen beginnen:
'Hoewel leerlingen die vaak dronken zijn en veel blowen wat vaker spijbelen, lijken hun schoolprestaties daar niet onder te lijden.'
Of:

'Schoolprestaties lijken wel een beetje samen te hangen met het gebruik van alcohol en hasj, maar dat lijkt eerder aan de school te liggen dan aan de leerlingen: hoe saaier de school, hoe meer er gedronken en geblowd wordt.'

Of zelfs:

'Het zou toeval kunnen zijn, maar leerlingen die op saaie scholen hun toevlucht zoeken tot cannabis, presteren beter dan niet-blowende leerlingen.'

Maar stellig niet:

'Frequent alcoholgebruik en cannabisgebruik zijn risicofactoren voor spijbelen, een geringere schoolmotivatie, verminderde schoolprestaties en schooluitval.'

Toch was dat laatste het begin van het persbericht dat het Trimbosinstituut de wereld instuurde naar aanleiding van een onderzoek van onder leiding van dr. Tom ter Bogt. De studie werd begin 2010 gepresenteerd, en de media, trouwhartig als ze zijn, maakten er graag tijd en ruimte voor vrij. De studie roept echter vooral veel vragen op over de prestaties, en de motivatie, van het Trimbosinstituut, en veel minder van de ondervraagde leerlingen.

Ter Bogt maakte gebruik van de gegevens van de grote HBSC-studie van zijn instituut uit 2005, waarin meer dan 5500 jongeren van 64 scholen uitgebreid werden ondervraagd over van alles en nog wat. De gegevens onderwierp hij aan een nieuwe, statistische analyse om het verband tussen alcohol, cannabisgebruik, spijbelen, schoolprestaties en schoolmotivatie nader te onderzoeken.

Dat er veel gedronken en geblowd wordt op scholen, staat buiten kijf. Het is minder dan een aantal jaren geleden, maar nog steeds zegt 43 procent van de Nederlandse

jongens van vijftien jaar elke week te drinken. Van de jongens van zestien jaar drinkt 65 procent wel eens vijf of meer glazen op een avond, en 18 procent haalt in het weekend wel eens meer dan twintig glazen. Onder de zestienjarigen heeft 30 procent wel eens geblowd en blowt 3 procent elke week wel een paar keer.

Geen wonder dat ze soms niet in staat zijn naar school te komen, zou je zeggen — en dat blijkt ook uit het rapport. Ook als rekening wordt gehouden met factoren als schoolklimaat, leeftijd, geslacht, herkomst, verstedelijking, toezicht van ouders en wat dies meer zij, is er een verband tussen spijbelen en dronkenschap en hasjgebruik. Met direct als eerste kanttekening, dat dit niet geldt voor alcoholgebruik op zich: het is niet zo dat leerlingen beduidend meer spijbelen naarmate ze meer alcohol drinken, alleen naarmate ze vaker dronken zijn. En naarmate ze meer cannabis gebruiken.

Het verband is overigens zwak, zelfs naar sociologische maatstaven. Alcohol, dronkenschap en hasj verklaren slechts 12 procent van de verschillen in spijbelgedrag — 88 procent ligt kennelijk aan andere factoren. Maar zelfs als alle hierboven genoemde factoren worden meegeteld, is nog maar 19 procent van het spijbelen opgehelderd, en ligt 81 procent aan zaken waarmee de onderzoekers geen rekening hebben gehouden. Menselijk gedrag is inderdaad moeilijk te voorspellen, maar dat noopt wel tot enige bescheidenheid.

En uiteraard begrijpen de onderzoekers in hun rapport ook dat enig oorzakelijk verband nooit uit de cijfers te halen is: het zou kunnen dat kinderen die veel spijbelen uit verveling gaan blowen, of dat intelligente leerlingen meer spijbelen en blowen. Vandaar dat ze de technische term 'risicofactor' gebruiken — die lijkt toch een beetje op 'risico', maar betekent heel wat anders. Het betekent, dat in de groep blowers meer gespijbeld wordt, zoals hartinfarcten meer voorkomen in de groep mannen met zwart haar dan met grijs haar. Maar haarverven helpen niet tegen infarcten. Het betekent al helemaal niet, dat het stoppen met blowen het spijbelen vermindert: in de groep mannen met een stok wordt vaker gevallen dan in de groep zonder stok, maar het wegnemen van de risicofactor leidt vast niet tot minder valpartijen.

Maar dan nog: zijn alcohol en hasj risicofactoren voor motivatie en prestatie, zoals het instituut zegt? (Naar schooluitval hebben de onderzoekers in dit verband helemaal niet gekeken, dat halen ze uit de literatuur.) Een gang door de tabellen wijst anders uit — we nemen aan dat de cijfers kloppen en de tekst daarbij geschreven is, en niet andersom.

Alcoholgebruik, dronkenschap en hasj bepalen volgens die tabellen, tezamen, 2,8 procent van de verschillen in schoolprestaties. en 6,2 procent van de verschillen in schoolmotivatie. Dat is, ook naar sociologische maatstaven, wel erg weinig: ze voegen vrijwel niets toe aan de verklaring van prestatie en motivatie. Pas als al die andere factoren van schoolklimaat tot verstedelijking erbij worden gehaald, wordt het beter — zoveel beter dat het erop lijkt dat bijna alles prestatie en motivatie beter verklaart dan drinken en blowen. Met als extra kick voor de liefhebber, dat cannabisgebruik uiteindelijk een positieve invloed op prestaties heeft — weliswaar een minieme, maar de auteurs beroepen zich op net zo grote invloeden de andere kant op om te bewe-

ren dat bijvoorbeeld dronkenschap leidt tot slechtere schoolmotivatie. In ieder geval zou dit opmerkelijke cijfer (het is geen drukfout) zeker een nadere toelichting hebben verdiend.

En ook hier weer: de verschillen in schoolprestaties hangen aan het eind van de rit voor 18 procent samen met alle aangevoerde verklaringsfactoren, de schoolmotivatie voor 31 procent. Dat laatste percentage is al wat redelijker, maar nog steeds geldt dat de verschillen die aanvankelijk aan alcohol en hasj waren toegeschreven, later in die overige factoren verdrinken (of in het toeval, natuurlijk). In feite is het klimaat op school, dat wil zeggen eerlijke en aardige leerkrachten, veruit de sterkste factor in het hele rapport.

Dus:

‘Op scholen met een slechter klimaat worden leerlingen minder gemotiveerd en blijven hun prestaties achter. Alcohol en drugs hebben daar weinig mee te maken.’ Dat zou ook een conclusie van de onderzoekers kunnen zijn geweest.

Of desnoods:

‘Het rapport geeft zo weinig sterke cijfers, dat er geen conclusie mogelijk is over het verband tussen alcohol- en cannabisgebruik enerzijds en spijbelen, een geringere schoolmotivatie en verminderde schoolprestaties anderzijds.’

Maar misschien is dit wel de beste conclusie:

‘Het Trimbosinstituut heeft een op niets gebaseerd rapport de wereld ingestuurd waarbij de schuld voor slechte schoolprestaties eenvoudig bij de leerling wordt gelegd, en niet bij de school of de sociale omgeving van de leerlingen.’

Het gehele rapport, ‘Middelengebruik en voortijdig schoolverlaten’, is op te halen via de website van het Trimbosinstituut, www.trimbos.nl.